

τῶν Ἀψβούργων νὰ ἐπέμβει καὶ νὰ σώσει τὴν Ἰταλία. Μὲ τὰ χεῖλη τοῦ Σορντέλλο μιλάει ὁ ἴδιος, βέβαια, ὁ Δάντης. Στὴν ἀκρότητα, ὁμως, αὐτὴν ἔφθασε ὁ Δάντης ἀπὸ ἀπόγνωση. Τὸ ἴδιο κι' ὁ Πετράρχης. Ἐνῶ ἀναγνωρίζει ὁ τελευταῖος ρητὰ ὅτι τὸ μεγαλεῖο τῆς Ρώμης ἐξασφαλίσθηκε περισσότερο στὴν περίοδο τῆς δημοκρατίας παρὰ ὅταν ἡ ἐξουσία ἔγινε ἀπόλυτη στὰ χέρια ἐνός, λέει πῶς οἱ περιστάσεις στὴν Ἰταλία — ἡ διχόνοια καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι — ἐπιβάλλουν, ὡς μέσο σωτηρίας, τὴ μοναρχία.

Τὶς ἀκραίες αὐτὲς σκέψεις τοῦ Δάντη καὶ τοῦ Πετράρχη τὶς ὑπαγόρευσε, ὅπως βλέπουμε, ἡ γενικὴ κατάσταση σ' ὀλόκληρη τὴν κομματιασμένη Ἰταλία, καὶ ὄχι μονάχα ἡ εἰδικὴ πολιτικὴ κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴ Φλωρεντία. Οἱ δυὸ μεγάλοι αὐτοὶ ἄνδρες ἦταν ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἰταλοὺς πατριῶτες τὴν ὥρα ποὺ οἱ περισσότεροι Ἰταλοί, σχεδὸν ὅλοι, δὲν ἔβλεπαν ἀκόμα διόλου τὴν Ἰταλία ὡς σύνολο, ὡς κοινὴ μεγάλη πατρίδα. Ἀκόμα κι' ὅταν ἔφθασα ἐγὼ στὴν Ἰταλία, σπάνιες ἦταν οἱ περιπτώσεις ἐκείνων ποὺ ἔβλεπαν τὴν Ἰταλία ὡς σύνολο.

Ἄσχετα, ὁμως, ἀπὸ τοὺς λόγους ποὺ ἔκαμαν τὰ δυὸ μεγάλα αὐτὰ τέκνα τῆς Φλωρεντίας νὰ φθάσουν στὴν ἄρνηση τῆς δημοκρατίας, καὶ ἄσχετα ἀπὸ τὸ τί ἔγραψαν καὶ δίδαξαν σχετικά μὲ τὸ συγκεκριμένο αὐτὸ θέμα ποὺ συνδυάσθηκε μέσα τους μὲ τὶς ἄμεσες ἐπιταγὲς τῶν ὠρῶν ἐκείνων, τὸ γεγονὸς ὅτι ἀνατράφηκαν ὅπως ἀνατράφηκαν, καὶ ὅτι μπόρεσαν νὰ διαμορφώσουν τὴν ψυχὴ τους καὶ τὸ πνεῦμα τους ὅπως τὸ βλέπουμε ν' ἀποκρυσταλλώνεται στὸ ἔργο τους, δείχνει καθαρὰ ὅτι γεννήθηκαν καὶ μεγάλωσαν σὲ μιὰ πόλη ὅπως ἡ Φλωρεντία, σὲ μιὰ δημοκρατία ποὺ τοὺς τὰ δίδαξε ὅλα. Ἀλλοῦ δὲ θὰ μπορούσαν κἄν νὰ διδαχθοῦν τὶς ἰδέες ἐκεῖνες ποὺ τοὺς ἔκαμαν ν' ἀρνηθοῦν, ἔστω, τὴ δημοκρατία. Ὅπως καὶ νὰ τὸ πάρω τὸ πρᾶγμα, βρίσκω ὅτι ὅσα ἐθαύμασα στὴ Φλωρεντία πρέπει νάχουν κάποια σχέση μὲ τὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐξέλιξη ποὺ σημειώθηκε στὴν πόλη αὐτή.

28

Ἐνας καλὸς καὶ σοφὸς πολίτης τῆς Φλωρεντίας μοῦ ἔκαμε, σὲ γενικὲς γραμμὲς, τὴν ἀκόλουθη περιγραφή τῆς πολιτικῆς ἱστορίας της :

Γιὰ κάμποσον καιρό, στὴ Φλωρεντία — ὅπως καὶ στὸ μεγαλύτερο τμῆμα τῆς Ἰταλίας — κυριαρχοῦσαν οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀλαμανῶν, οἱ Ρωμαῖοι αυτοκράτορες Γερμανικοῦ γένους. Ὅταν δυνάμωσε ἡ κοσμικὴ ἐξουσία τῶν Παπῶν, οἱ πόλεις τῆς Ἰταλίας ἄρχισαν ν' ἀναστατώνονται. Ἄλλες πόλεις — ἡ καὶ στὴν ἴδια πόλη, μιὰ μερίδα κατοίκων — ἔμειναν πιστὲς στὸν αυτοκράτορα, καὶ ἄλλες πό-

λεις — ή ή αντίθετη μερίδα στην ίδια πόλη — τάχθηκαν με τον Πάπα. Οί κάτοικοι της Φλωρεντίας έμειναν, ώστόσο, ένωμένοι ώς τὸ έτος 1215. Όλοι τους ήταν, ώς τότε, σύμφωνοι ότι έπρεπε νά υπακούουν στο νικητή, δηλαδή στον Γερμανό αυτοκράτορα. Άπό τὸ έτος, όμως, 1215 άλλαξαν τὰ πράγματα. Τήν άφορμή τήν έδωσε ή έχθρα που άναπτύχθηκε ανάμεσα σέ δυὸ μεγάλες οίκογένειες.

Μιά πλούσια χήρα τής οίκογένειας Ντονάτι σκέφθηκε νά παντρέψει τήν ωραιότατη κόρη της με τὸν νεαρό Μπουοντελμόντε, άρχηγό τής μιᾶς από τις δυὸ ισχυρότερες οίκογένειες (ή άλλη ήταν ή οίκογένεια Ούμπέρτι). Χωρίς νά τὸ ξέρει αυτό ο Μπουοντελμόντε — και χωρίς νάχει άντικρύσει ακόμα τήν κόρη τής χήρας — άρραβωνιάστηκε με μιᾶ κόρη τής οίκογένειας Άμιντέϊ. Η πλούσια χήρα βλέποντας μιᾶ μέρα τὸν νεαρό Μπουοντελμόντε νά περνάει έξω από τὸ σπίτι της, κατεβαίνει με τήν κόρη, βγαίνει ή ίδια από τήν πόρτα και τοῦ λέει ότι είχε βάλει στο νοῦ της νά τὸν κάμει γαμπρό της, και άνοίγοντας λιγάκι τήν πόρτα που είχε κλείσει πίσω της, τοῦ δείχνει τήν κόρη της. Έκείνος έμεινε έκθαμβος και, ποδοπατώντας τὸ λόγο που είχε δώσει στην οίκογένεια Άμιντέϊ, παντρεύτηκε τήν κόρη τής χήρας.

Στηριγμένη ή οίκογένεια Άμιντέϊ και στην πανίσχυρη οίκογένεια Ούμπέρτι, αποφάσισε νά έκδικηθεϊ. Ο Μπουοντελμόντε δολοφονήθηκε. Γύρω από τις δυὸ πανίσχυρες οίκογένειες Μπουοντελμόντι και Ούμπέρτι συνασπίστηκαν, τότε, οί διάφορες άλλες οίκογένειες, κ' ή Φλωρεντία διαιρέθηκε σέ δυὸ στρατόπεδα. Όχυρωμένοι οί ισχυροί τής Φλωρεντίας στα σπίτια τους, ρίχτηκαν σ' έναν εμφύλιο πόλεμο που κράτησε χρόνια.

Με τή βοήθεια τοῦ μεγάλου Πάπα Ίννοκέντιου τοῦ τρίτου που ήταν και κηδεμόνας του, ο δεύτερος Φρειδερίκος Χόενστάουφεν που είχε (από τή μητέρα του) και Ιταλικὸ αίμα στις φλέβες του, κατάφερε νά επέκτεινει τήν κυριαρχία του, ξεκινώντας από βασιλεύς τής Σικελίας, σ' όλόκληρη τή Γερμανία και νά έπιστρέψει, ήσυχος, στην Ίταλία όπου, στο έτος 1220, ο Πάπας Όνώριος ο τρίτος τὸν έστεψε αυτοκράτορα. Άπό τότε, ο μέγας αυτός βασιλεύς τῶν Άλαμανῶν που έγινε και πεθερός τοῦ δικοῦ μας μεγάλου αυτοκράτορος Ίωάννου Δούκα Βατάτζη έμεινε, σχεδόν άδιάκοπα, ώς τὸ έτος 1250 που πέθανε, στην άγαπημένη του Ίταλία. Δέν άργησε ο φιλόδοξος Φρειδερίκος, που ήθελε νά ναι άναμορφωτής σέ όλα, νά ρθει σέ σύγκρουση με τήν Παπική έξουσία. Η σύγκρουση έγκαινιασθηκε από τή στιγμή που ανέβηκε στην άγια έδρα ο έννατος Γρηγόριος. Άπό τότε, ή διαίρεση τῶν Ίταλῶν στους Γουέλ-

φους που ήταν με τον Πάπα και στους Γιβελίνους που ήταν με τους Γερμανούς αυτοκράτορες έγινε έντονότερη. Και για πρώτη φορά διαιρέθηκαν και οι κάτοικοι της Φλωρεντίας σε Γουέλφους και σε Γιβελίνους.

Ο Φρειδερίκος, γνωρίζοντας καλά την κατάσταση της Φλωρεντίας και θέλοντας να στερεώσει τη θέση του σ' όλοκληρη την Τοσκάνη, αποφάσισε να ενοήσει τη μιάν από τις δυο μερίδες που είχαν, μετά τη δολοφονία του Μπουοντελμόντε, σχηματισθεί στη Φλωρεντία. Και διάλεξε τη μερίδα που επικεφαλής της ήταν η οικογένεια Ούμπέρτι, δηλαδή η πανίσχυρη οικογένεια που είχε συνεργήσει στη δολοφονία του νεαρού Μπουοντελμόντε. Έτσι, ο διχασμός της Φλωρεντίας που είχε ως τότε μοναδική αίτια το δραματικό έπεισόδιο μεταξύ δύο μεγάλων οικογενειών πήρε έναν πολύ γενικότερο, πανιταλικό, χαρακτήρα. Οι εύγενεις οικογένειες που είχαν συνασπισθεί με τους Μπουοντελμόντι σχημάτισαν την παράταξη των Γουέλφων. Και οι άλλες εύγενεις οικογένειες που είχαν ακολουθήσει, στον εμφύλιο πόλεμο, την οικογένεια Ούμπέρτι σχημάτισαν την παράταξη των Γιβελίνων, δηλαδή των φίλων του αυτοκράτορος. Οι οικογένειες του λαού διαιρέθηκαν κι' αυτές, προσχωρώντας άλλες στη μιάν και άλλες στην άλλη παράταξη. Οι Γιβελίνοι, βασισμένοι στον αυτοκράτορα Φρειδερίκο, κατάφεραν να επικρατήσουν για κάμποσα χρόνια, εξορίζοντας τις μεγάλες οικογένειες των Γουέλφων.

Όταν, στο έτος 1250, πέθανε ο Φρειδερίκος, κάμποσοι φρόνιμοι άνδρες της Φλωρεντίας που ανήκαν στη μεσαία τάξη πήραν μιάν καλή πρωτοβουλία. Είναι η πρώτη φορά που βλέπουμε να προβάλλει στη Φλωρεντία, με την πολιτική αξίωση να εισακουσθεί, η μεσαία τάξη, δηλαδή εκείνη που επάνω της στηρίχθηκε αργότερα η πρόοδος και η δόξα της Φλωρεντίας. Και πρόβαλε με την πρόθεση να συμβιβάσει τα πράγματα και να προκαλέσει την ειρήνευση. Έτσι κι' ο Σόλων, ανήκοντας στους «μέσους», πρόβαλε άλλοτε στην Αθήνα ως «διαλλακτής». Ο Αριστοτέλης τιμούσε ιδιαίτερα τη μεσαία τάξη και τη θεωρούσε το καλύτερο στήριγμα της πολιτείας: «όπου δέ το των μέσων υπερτείνει πλήθει ή συναμφοτέρων των άκρων ή και θατέρου μόνου, ένταυθ' ένδέχεται πολιτείαν είναι μόνιμον».

Η παρέμβαση των φρόνιμων Φλωρεντίνων που ανήκαν στη μεσαία τάξη είχε καλό αποτέλεσμα. Οι εξόριστοι Γουέλφοι ξαναγύρισαν στη Φλωρεντία, συμφιλιώθηκαν με τους Γιβελίνους, και η έσωτερική ειρήνη αποκαταστάθηκε. Και τότε έγινε ένα μεγάλο βήμα. Αποφάσισαν όλοι μαζί να οργανώσουν το πολίτευμα της

Φλωρεντίας. Ἡ πόλις διαιρέθηκε σὲ ἕξ τμήματα. Οἱ πολῖτες τοῦ κάθε τμήματος θὰ διάλεγαν κάθε χρόνο δυό, καὶ οἱ δώδεκα ἐκλεκτοὶ θ' ἀπάρτιζαν τὸ συμβούλιο ποὺ θὰ διοικοῦσε τὴν πόλι. Οἱ ἄνδρες αὐτοί, οἱ δώδεκα, ὀνομάσθηκαν *Anziani* («παλαιοί»). Ἡ δικαστική ἐξουσία, γιὰ νᾶναι ἀμερόληπτη, ἀποφασίσθηκε ν' ἀνατεθεῖ σὲ δυὸ ξένους· τὸν ἕνα τὸν ὀνόμασαν *Capitano di popolo* καὶ τὸν ἄλλον *Podestà*. Στους δυὸ αὐτοὺς δικαστικούς ἀρχοντες δόθηκε ἡ ἐξουσία ν' ἀποφαίνονται ἐπάνω σ' ὅλες τὶς ἀστικές καὶ ποινικές διαφορές. Ὅσο γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς Φλωρεντίας, κι' αὐτὴν φρόντισαν νὰ τὴν ὀργανώσουν ἐπάνω σὲ καθολικὴ πιά βάση, ἰδρύοντας εἴκοσι λόχους στὴν πόλι τῆς Φλωρεντίας καὶ ἑβδομήντα στὴν ὑπαιθρο. Στους λόχους αὐτοὺς ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ κατατάσσονται, ὅταν τοὺς καλοῦσε τὸ συμβούλιο τῶν δώδεκα ἢ ὁ καπιτάνος τοῦ λαοῦ, ὅλοι οἱ νέοι ὡς ὀρισμένη ἡλικία.

Ὅπως μοῦ ἔλεγε ὁ καλὸς πολίτης τῆς Φλωρεντίας ποῦ, διαβάζοντάς μου περικοπές κι' ἀπὸ τὰ σχετικὰ συγγράμματα τοῦ Δάντη, τοῦ χρονογράφου Βιλλάνι καὶ ἄλλων, μὲ κατατόπισε σὲ ὅλα, οἱ παραπάνω πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ θεσμοὶ ἐθεμελίωσαν τὴν ἐλευθερία τῶν Φλωρεντίνων. Καὶ ἡ Φλωρεντία, στὰ δέκα χρόνια ποῦ ἐλειτούργησε κανονικὰ τὸ πολίτευμα, ἔσημείωσε μεγάλες στρατιωτικές καὶ πολιτικές ἐπιτυχίες. Ἡ ἐξουσία μὲ τὸ δημοκρατικὸ σύστημα τῆς ἐλεύθερης ἐκλογῆς τῶν ἀρχόντων εἶχε πέσει στὰ χέρια τῶν Γουέλφων ποῦ εἶχαν ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν ἐξορία. Ὁ λαὸς ἦταν εὐχαριστημένος καὶ εἶχε στρέψει τὶς ἐλπίδες του γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ἐλευθερίας του στὸν Πάπα. Ὡστόσο, οἱ Γιβελίνοι ἀναζητοῦσαν εὐκαιρία γιὰ ν' ἀνακτήσουν τὴ δύναμη ποῦ ἔχασαν. Καὶ τὴν εὐκαιρία τὴν ἔδωσε ὁ νόθος γιὸς τοῦ αυτοκράτορος Φρειδερίκου Μαμφρέδος ποῦ, παίρνοντας στὰ χέρια του τὸ βασίλειο τῆς Σικελίας (δηλαδὴ καὶ τὴ Νεάπολη) στρίμωξε τὸν Πάπα κ' ἔδωσε φτερά στους Γιβελίνους. Ὁ Μαμφρέδος εἶν' ἐκεῖνος ποῦ, θεωρώντας τὸν ἑαυτὸ του περισσότερο διάδοχο τῶν Νορμανῶν παρὰ τοῦ μεγάλου πατέρα του ποῦ σεβόταν τὴν αυτοκρατορία τῆς Νικαίας, πῆρε τὴν Κέρκυρα, τὸ Δυρράχιο καὶ τὸν Αὐλώνα, ἐδημιούργησε τὸν πρῶτο συνασπισμὸ κατὰ τοῦ αυτοκράτορος Μιχαὴλ Παλαιολόγου (πρὶν ὁ Μιχαὴλ ἀνακτήσει τὴν Κωνσταντινούπολη), κ' ἔστειλε τὸν Γουλιέλμο Βιλλαρδουίνο στὴν πολύνεκρη μάχη τῆς Πελαγονίας καὶ στὴν αἰχμαλωσία. Ὁ Μαμφρέδος ποῦ ὁ Δάντης τὸν βρῆκε στὸ Καθαρτήριο νὰ ὁμολογεῖ τ' ἀμαρτήματά του, ἦταν σὲ διάσταση μὲ τὸν Πάπα (στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀκολούθησε πιστὰ τὸ παράδειγμα τοῦ πατέρα του) κ' ἔτσι, χωρὶς τὴν ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ ὑποστήριξη τοῦ Πάπα, δὲν ἦταν πολὺ ἐπικίν-

δυνος γιά τόν Μιχαήλ, τόν πρώτο Παλαιολόγο πού ανέβηκε στό θρόνο. Ένω, όμως, ό αυτοκράτωρ Μιχαήλ παραμέρισε τόν κίνδυνο, κερδίζοντας τή μάχη τῆς Πελοποννήσου, οί Γουέλφοι στήν ἴδια τήν Ἰταλία βρέθηκαν σέ πολύ δυσκολώτερη θέση. Εἰδικώτερα μάλιστα οί Γουέλφοι τῆς Φλωρεντίας, ἀφοῦ οί Οὐμπέρτι καί ἄλλοι Γιβελίνοι εἶχαν καταφύγει στόν Μαμφρέδο κ' ἐζήτησαν τή στρατιωτική του συνδρομή, νικήθηκαν στή μάχη τοῦ Μονταπέρτι πού, ὅπως λέει ὁ Δάντης στή «Θεία Κωμωδία», ἦταν μιὰ μεγάλη σφαγή πού ἔκαμε κατακόκκινο τόν Ἄρμπια. Οἱ Γουέλφοι, ὅσοι δέν ἔμειναν στό πεδίο τῆς μάχης, δέν τόλμησαν νά ἐπιστρέψουν στή Φλωρεντία καί ζήτησαν καταφύγιο στή Λούκκα. Οἱ Γιβελίνοι, θεωρώντας τή Φλωρεντία (τήν ἴδια τους τήν πατρίδα) ἀθεράπευτα ἀφοσιωμένη στόν Πάπα, σκέφθηκαν νά τήν καταστρέψουν, ἀλλά τό φοβερό αὐτό σχέδιο τό ματαίωσε ὁ μεγαλόκαρδος ἀρχηγός τους Φαρινάτα (τῆς οἰκογένειας τῶν Οὐμπέρτι). Οἱ ἐλεύθεροι θεσμοί καταλύθηκαν, ἀλλά ἡ πόλη τῆς Φλωρεντίας, μέ τή γενναία στάση τοῦ Φαρινάτα πού τόν ἐκτιμοῦσε πολύ ὁ βασιλεὺς Μαμφρέδος, σώθηκε.

Οἱ Γουέλφοι τῆς Φλωρεντίας πού εἶχαν καταφύγει στή Λούκκα ἀναγκάστηκαν νά ἐγκαταλείψουν καί τήν πόλη αὐτή (οἱ ἄρχοντες τῆς Λούκκας φοβήθηκαν τόν Μαμφρέδο καί τοὺς εἶπαν νά φύγουν) καί πῆγαν στή Μπολόνια. Ἀπὸ κεῖ τοὺς κάλεσαν οἱ Γουέλφοι τῆς Πάρμας γιά νά χτυπήσουν μαζί τοὺς Γιβελίνους. Ἡ βοήθεια τῶν γενναίων Γουέλφων τῆς Φλωρεντίας, ἦταν ἀποφασιστική, κ' ἔτσι κ' ἡ ἀμοιβή πού τοὺς δόθηκε ἦταν μεγάλη. Γέμισαν πλοῦτη καί δόξα, ἤρθαν σ' ἐπαφή μέ τόν Πάπα Κλήμεντα τὸν τέταρτο πού, γιά νά ἐξουδετερώσει τόν Μαμφρέδο, εἶχε προσκαλέσει στήν Ἰταλία τὸν Κάρολο τὸν Ἀνδεγαυικὸ (τὸν ἀδελφὸ τοῦ «ρηγὸς τῶν Φραντζίσκων», ὅπως λέει ὁ Παχυμέρης, δηλαδή τοῦ ἑνατου Λουδοβίκου πού ἀνακηρύχθηκε ἅγιος). Στὸ ἔτος 1265, ὁ Πάπας ἔχρισε τὸν Κάρολο βασιλέα τῆς Σικελίας, φέρνοντάς του σέ ἀντίθεση μέ τὸν Μαμφρέδο πού εἶχε τὸν ἴδιο τίτλο. Ἐνα χρόνο ἀργότερα, στή μάχη τοῦ Μπενεβέντο, ἔχασε ὁ Μαμφρέδος τὰ πάντα, τὸ βασίλειο καί τή ζωή του. Ὁ θρίαμβος τοῦ Καρόλου ἐσήμανε τὴν ἑναρξη μεγάλης ἀγωνίας γιά τὸν Μιχαήλ Παλαιολόγο πού εἶχε μπεῖ πιά στήν Κωνσταντινούπολη — μιᾶς ἀγωνίας πού ἔληξε μόνο, στὸ ἔτος 1282, μέ τὸν Σικελικὸ Ἑσπερινὸ —, ἐσήμανε ὁμως τὴ μεγάλη ταυτόχρονα εὐκαιρία γιά ν' ἀνασάνουν ὅλοι οἱ Γουέλφοι τῆς Ἰταλίας.

Οἱ Γιβελίνοι τῆς Φλωρεντίας, ὅταν εἶδαν ὅτι τὰ πράγματα ἔγιναν δύσκολα σκέφθηκαν νά κολακεύσουν τὸ λαό, ξαναδίνοντάς

του ένα μέρος τῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν ποὺ εἶχε πρὶν. Διὰ-
λεξαν τριανταεξή πολίτες, κι' ἀφοῦ πρόσθεσαν σ' αὐτοὺς καὶ δυὸ
εὐγενεῖς (cavalieri) ποὺ τοὺς κάλεσαν ἀπὸ τῆ Μπολόνια, τοὺς
ἀνάθεσαν ν' ἀναδιοργανώσουν τὸ πολίτευμα (lo stato della
cità). Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ — στὸ ἔτος ἀκριβῶς 1266 ποὺ ἦταν
τὸ ἔτος τῆς φοβερῆς μάχης τοῦ Μπενεβέντο — ὀργάνωσε τὴν πόλη
μέ βάση τὰ ἐπαγγέλματα τῶν κατοίκων, τὶς τέχνες ποὺ ἐθερά-
πευαν, δηλαδὴ χῶρισε τὴν πόλη σ' ἐπαγγελματικές ὀργανώσεις
(in arti) κ' ἔβαλε ἐπικεφαλῆς τοῦ κάθε ἐπαγγέλματος ἕναν ἄρ-
χοντα (un magistrato) ταγμένο ν' ἀπονέμει τὴ δικαιοσύνη. Οἱ
ἐπαγγελματικές αὐτὲς ὀργανώσεις ἦταν στὴν ἀρχὴ δώδεκα, ἑπτὰ
ἀνώτερες (arti maggiori) καὶ πέντε κατώτερες (minori). Οἱ
τελευταῖες, μετὸν καιρὸ, ἔγιναν δεκατέσσερες, κ' ἔτσι ὅλες μαζί
ἔγιναν εἰκοσιένα. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑπάρχει κι'
ὅταν ἔφθασα ἐγὼ στὴ Φλωρεντία.

Ὡστόσο, ἦταν πολὺ ἀργὰ ὅταν νόμισαν οἱ Γιβελίνοι ὅτι οἱ
μεταρρυθμίσεις αὐτὲς θὰ τοὺς ἔσωζαν, προκαλώντας τὴν εὐνοία τοῦ
λαοῦ. Τὰ δικαιώματα μάλιστα ποὺ δόθηκαν τὴν τελευταία στιγμή
ἔγιναν ἡ βάση ποὺ ἐπάνω τους στηρίχθηκε ὁ λαὸς γιὰ ν' ἀντιδρά-
σει. Οἱ Γιβελίνοι προσπάθησαν ν' ἀνακαλέσουν τὰ δικαιώματα αὐ-
τά, ἀλλὰ δὲν τὸ κατάφεραν. Ὁ λαὸς πῆρε τὰ ὄπλα καὶ τὶς σημαῖες
τῶν ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων καὶ ξεσηκώθηκε. Οἱ Γιβελίνοι
τῶσκάσαν καὶ κλείσθηκαν στὰ ὀχυρωμένα σπίτια ποὺ εἶχαν στὴν
ὑπαιθρο. Ἡ νίκη, ὁμως, δὲν ἔκαμε τὸ λαὸ ν' ἀποθρασυνθεῖ. Ἡ
μεσαία τάξη εἶχε μεγάλη σύνεση. Δὲν κάλεσε πίσω μονάχα τοὺς
Γουέλφους ποὺ ζοῦσαν ἐξόριστοι, ἀλλὰ κι' αὐτοὺς τοὺς ἠττημέ-
νους Γιβελίνους. Ὡστόσο, ἡ συμφιλίωση ἦταν, αὐτὴ τὴ φορά, δύσκο-
λη. Ὅταν ἡ φήμη ὅτι φθάνει ἀπὸ τῆ Γερμανία ὁ νεαρὸς ἀνεψιὸς
τοῦ Μαμφρέδου Κουραδίνος ἔκαμε τοὺς Γουέλφους νὰ ζητήσουν
τὴ στρατιωτικὴ βοήθεια τοῦ Καρόλου τοῦ Ἀνδεγαυικοῦ, οἱ Γιβε-
λίνοι, τρομοκρατημένοι, ἔφυγαν μόνοι τους ἀπὸ τῆ Φλωρεντία.

Τότε ἀναδιοργανώθηκε γι' ἄλλη μιὰ φορά τὸ πολίτευμα.
Ὁ Δάντης, στὴ «Θεῖα Κωμωδία», βάζει ἕναν προπάτορά του —
τὸν ἴδιον ποῦ, ἐγκαταστημένος στὸν Παράδεισο, τοῦ προαναγ-
γέλλει ὅτι θὰ ἐξορισθεῖ — νὰ λέει ὅτι δὲν περνοῦσαν σαράντα μέρες
χωρὶς νὰ φτιάχνει ἡ Φλωρεντία κ' ἕνα νέο πολίτευμα. Στὸ στίχο τοῦ
Δάντη ὑπάρχει, βέβαια, ὑπερβολή· ὡστόσο, εἶναι γεγονὸς ὅτι, ἐκτὸς
ἀπὸ τὶς βασικὲς μεταρρυθμίσεις τοῦ πολιτεύματος ποὺ μνημονεύω
στὴ σύντομη αὐτὴ περιγραφή, ἔγιναν καὶ πολλὲς ἄλλες. Πάντως,
ἡ μεταρρύθμιση ποὺ ἔκαμαν οἱ Γουέλφοι τὶς μέρες ἐκεῖνες, ὅταν οἱ
τρομοκρατημένοι Γιβελίνοι ἔφυγαν ἀπὸ τῆ Φλωρεντία, ἦταν με-

γάλη, Καί βασίσθηκε ή μεταρρύθμιση στις ακόλουθες αποφάσεις :

Ἡ Φλωρεντία διάλεξε δώδεκα ἀρχηγούς (*capì*) πού θάπρεπε ν' ἀλλάζουν κάθε χρόνο. Οἱ δώδεκα αὐτοὶ ὀνομάσθηκαν «καλοὶ ἄνθρωποι» (*Buonomini*). Πλάϊ τους ἰδρύθηκε ἕνα συμβούλιο ὀγδόντα πολιτῶν πού ὀνομάσθηκε «*la Credenza*». Καί δὲν ἀρκοῦσε τὸ συμβούλιο αὐτό. Ἰδρύθηκε, πλάϊ του, ἕνα πολυμελέστερο καί δημοκρατικώτερο. Κάθε τμήμα τῆς Φλωρεντίας (τὰ ἔξη παλαιότερα τμήματα ἀνασυγκροτήθηκαν) θὰ διάλεγε τριάντα ἀντιπροσώπους κ' ἔτσι οἱ ἑκατὸν ὀγδόντα θ' ἀπάρτιζαν τὸ δημοκρατικὸ αὐτὸ συμβούλιο. Ὅλοι μαζί — οἱ δώδεκα «καλοὶ ἄνθρωποι», οἱ ὀγδόντα καί οἱ ἑκατὸν ὀγδόντα — θεωρήθηκαν οἱ ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν τύχη τῆς Φλωρεντίας κι' ἀποφασίσθηκε ν' ἀπάρτιζον τὸ «γενικὸ συμβούλιο» (*il Consiglio generale*). Χωρίζοντας, ὁμως, τὴ Φλωρεντία τὴ γενικὴ πολιτικὴ διεύθυνση τῆς ζωῆς τῆς ἀπὸ τὴν ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, ἴδρυσε κι' ἕνα ἄλλο συμβούλιο πού τὰ ἑκατὸν εἴκοσι μέλη του, παρμένα ἀπὸ τὸ λαὸ καί τοὺς εὐγενεῖς (ἀπὸ τοὺς *popolani* καί τοὺς *nobili*), θὰ ἐκτελοῦσαν ὅ,τι τ' ἄλλα συμβούλια θ' ἀποφασίζαν. Οἱ θεσμοὶ αὐτοὶ ἦταν πολὺπλοκοὶ ἔτειναν, ὁμως, πρὸς τὴν πιὸ καθαρὴ δημοκρατία πού ἔκαμε ὅλους τοὺς πολίτες, μικροὺς καί μεγάλους, ὑπεύθυνους γιὰ τὴν τύχη τῆς Φλωρεντίας. Κ' ἐφαρμόσθηκαν οἱ πολὺπλοκοὶ αὐτοὶ θεσμοὶ μὲ μεγάλη ἐπιτυχία ὡς τὴν ἡμέρα πού γεγονότα ξένα πρὸς τὴ θέληση τῶν πολιτῶν τῆς Φλωρεντίας μπέρδεψαν πάλι τὰ πράγματα. Ἡ δημοκρατία δὲν εἶν' ἐξαρτημένη μόνον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της καί τὸν καλὸν αὐτόνομο τρόπο τῆς λειτουργίας της. Ἐπηρεάζεται κι' αὐτὴ, ὅπως κάθε πολίτευμα, κι' ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς παράγοντες.

Ὅταν πέθανε ὁ Πάπας Κλήμης ὁ τέταρτος, καί ὕστερ' ἀπὸ τρία σχεδὸν χρόνια ἀνωμαλίας, ἔγινε Πάπας, στὸ ἔτος 1271, ὁ δέκατος Γρηγόριος τῆς οἰκογένειας Βισκόντι πού βρισκόταν στὴ Συρία καί πού ἦταν ξένος πρὸς ὅλες τὶς σκευωρίες καί ἐμφύλιες διενέξεις στὴν Ἰταλία. Περνώντας ὁ νέος Πάπας — στὸ δρόμο του πρὸς τὴ Γαλλία γιὰ νὰ πάει στὴ σύνοδο τοῦ Λουγδούνου — ἀπὸ τὴ Φλωρεντία, ἔπεισε τοὺς Γουέλφους, ἐμπνευσμένος ἀπὸ ἀμεροληψία καί Χριστιανικὴ εἰρηνευτικὴ διάθεση, νὰ καλέσουν πίσω τοὺς Γιβελίνους. Ὅταν ὁ Πάπας ἔφυγε, οἱ κάτοικοι τῆς Φλωρεντίας φοβήθηκαν νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ὑπόσχεση πού εἶχαν δώσει καί ὁ Γρηγόριος θύμωσε — ἦταν, βέβαια, καλὸς Χριστιανός, ἀλλὰ καί ὀξύθυμος — κ' ἔβγαλε διάταγμα ἀφορισμοῦ τῆς Φλωρεντίας πού τὸ ἀνακάλεσε, ὕστερα, ὁ διάδοχός του Ἰννοκέντιος ὁ πέμπτος.

Ὁ δέκατος Γρηγόριος, ὅπως ἦταν ἀμερόληπτος στὴν ἀντίθεση Γουέλφων καί Γιβελίνων τῆς Ἰταλίας, ἀντιμετώπισε μὲ ἀμερο-

ληψία και τή φοβερή αντίθεση ανάμεσα στον Κάρολο τον Άνδεγαυικό και στον Μιχαήλ Παλαιολόγο. Όταν ο αυτοκράτωρ Μιχαήλ έστειλε τον Γεώργιο Άκροπολίτη στη σύνοδο του Λουγδούνου (στο έτος 1272), εκήρυξε ο Πάπας — άφοϋ, βέβαια, ο Άκροπολίτης δέχθηκε να ύποτάξει τήν εκκλησία μας στην έξουσία τής άγίας έδρας — τον Έλληνα αυτοκράτορα μοναδικόν αρμόδιο για τὰ πράγματα τής Ανατολῆς. Τότε άκριβῶς (δηλαδή, τρία χρόνια άργότερα) έγινε ο Ίωάννης Βέκκος πατριάρχης για ν' αντιμετωπίσει — πράγμα πού, φυσικά, δέν τὸ κατάφερε — τή φοβερή αντίδραση πού, μέ όρμητήριο τὸ Άγιον Όρος, ξέσπασε.

Όστόσο, τον Μιχαήλ Παλαιολόγο — τήν ώρα πού τον είχε στριμώξει ο Κάρολος ο Άνδεγαυικός — τον ώφέλησε τὸ γεγονός ότι μπορούσε να επικαλεσθεῖ τήν άδεια του Πάπα για να χτυπήσει τούς Λατίνους στην Ήπειρο ἢ στην Εϋβοια ἢ όπουδήποτε άλλοϋ. Ό,τι όμως, ώφέλησε (έστω και προσωρινά) τον Έλληνα αυτοκράτορα, έβλαψε τή Φλωρεντία. Η κοσμική άμεροληψία του Γρηγορίου πού τὰ πολιτικά θέματα τάβαζε κάτω από τὰ εκκλησιαστικά και θρησκευτικά, είχε ως αποτέλεσμα να δεχθεῖ ἡ Φλωρεντία τὸν άφορισμό του. Από τή στιγμή εκείνη, μεγάλη σύγχυση άρχισε να επικρατεῖ στα πνεύματα τών Γουέλφων. Τὸν άφορισμό τὸν άνακάλεσε ο πέμπτος Ίννοκέντιος, αλλά οί ευγενεῖς Γουέλφοι πού είχαν φοβηθεῖ ότι, χάνοντας τήν ύποστήριξη του Πάπα, θά έχαναν και τή δύναμή τους, άρχισαν να κάνουν φόνους και άλλες βιαιότητες, για να εκφοβίσουν τούς άρχοντες τής Φλωρεντίας και τὸ λαό. Ο Νικόλαος ο τρίτος (ο Ίωάννης Όρσίνι) πού διαδέχθηκε τὸν Ίννοκέντιο και πού έγινε Πάπας στο έτος 1277, άναγκάστηκε — μολονότι οί Γουέλφοι ἦταν τὰ παλαιά στηρίγματα τής άγίας έδρας — να στείλει λεγάτο στη Φλωρεντία τὸν καρδινάλιο Λατίνο μέ τήν έντολή ν' άποκαταστήσει τήν τάξη. Οί άρχηγοί του λαοϋ (*i capi del popolo*) έκαμαν στον λεγάτο του Πάπα τήν ύπόδειξη ν' άνακαλέσει τούς Γιβελίνους από τήν έξορία για να έξασφαλισθεῖ ἡ ἡσυχία. Κ' έτσι άκριβῶς έγινε. Οί δώδεκα «καλοί άνθρωποι» πού άποτελοϋσαν τὸ μικρὸ συμβούλιο έγιναν δεκατέσσερες, και όρίσθηκε ότι ο Πάπας θά διάλεγε κάθε χρόνο έφτά Γουέλφους κ' έφτά Γιβελίνους ως μέλη του συμβουλίου αϋτου. Ός τὸ 1280 πού πέθανε ο τρίτος Νικόλαος ἡ μάλλον ως τὸ 1281 πού έγινε Πάπας ο Γάλλος Σίμων ντε Μπριόν ως Μαρτίνος ο τέταρτος, τή Φλωρεντία τή διοικοϋσε ουσιαστικά ο Παπικός λεγάτος μέ πνεϋμα συμβιβαστικό και άμερόληπτο. Ο νέος, όμως, Πάπας ἦταν Γάλλος. Και χάρισε τήν ευνοιά του όλόκληρη στον συμπατριώτη του βασιλέα τής Σικελίας Κάρολο τον Άνδεγαυικό.

*Έτσι, τὰ πνεύματα ἀναταράχθηκαν πάλι στὴ Φλωρεντία, καὶ στὸ ἔτος 1282 (στὸ ἴδιο ἔτος ποὺ σημειώθηκε ὁ Σικελικὸς Ἑσπερινὸς) ὁ λαὸς, ποὺ μὲ τὶς ἐπαγγελματικὲς τοῦ ὀργανώσεως εἶχε δυναμώσει ὡς πολιτικὸς παράγων, ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὴ νέα ἔνταση ποὺ σημειώθηκε στὶς σχέσεις εὐγενῶν Γουέλφων καὶ εὐγενῶν Γιβελίνων, κατάργησε τὸ συμβούλιο τῶν δεκατεσσάρων, ἔβαλε στὴ θέση τοῦ ἑνα συμβούλιο τριῶν ποὺ ὀνομάσθηκαν «οἱ πρῶτοι» (Prigori). Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἄρχοντες θάπρεπε νὰ μένουν — ἔτσι ἀποφάσισαν οἱ ἐπαγγελματικὲς ὀργανώσεις — μονάχα δυὸ μῆνες στὴν ἐξουσία (στὸ governo della Repubblica), καὶ θὰ μπορούσαν κάλλιστα νὰ ναι εἴτε ποπολόνοι (popolani) εἴτε εὐγενεῖς (grandi), ἀρκεῖ ν' ἀσκοῦν ἐμπόριο ἢ κάποιαν ἀπὸ τὶς τέχνες. Οἱ τρεῖς ἔγιναν ἀργότερα ἔξη γιὰ νὰ ὑπάρχει ὅπωςδήποτε ἕνας ἀντιπρόσωπος ἀπὸ κάθε τμήμα τῆς Φλωρεντίας. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς διατηρήθηκε ὡς τὸ 1343. Στὸ ἔτος αὐτὸ ἀλλάξε ἡ διαίρεση τῆς Φλωρεντίας καὶ τὰ ἔξη τμήματα ἔγιναν τέσσερα. Τότε ἀποφασίσθηκε νὰ γίνουν τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου ὀκτῶ ἢ δώδεκα (δυὸ ἢ τρία ἀπὸ κάθε τμήμα).

Στὸ ἔτος 1298 ἄρχισε νὰ χτίζεται, γιὰ νὰ στεγάσει καὶ νὰ προστατεύσει τὸ κυβερνητικὸ αὐτὸ συμβούλιο τῆς δημοκρατίας, ἕνα ἔξοχο παλάτι, ἕνα ὄχυρὸ μέσ' στὴν καρδιὰ τῆς Φλωρεντίας. Ἡ καμπάνα στὸν ψηλὸ του πύργο ἦταν καὶ εἶναι ἀκόμα ταγμένη νὰ προσκαλεῖ τοὺς πολίτες τῆς Φλωρεντίας ἀοπλους ἢ ὀπλισμένους στὸ δημόσιο καθῆκον τους. Ὄταν τέλειωσε ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ ὄχυρωμένου αὐτοῦ παλατιοῦ, οἱ «Πρῶτοι» ποὺ γρήγορα ὀνομάσθηκαν «Signori» (καὶ τὸ κυβερνητικὸ συμβούλιο ὀνομάσθηκε «Σινιορία») ὑποχρεώθηκαν νὰ κατοικοῦν ἐκεῖ μέσα, νὰ τρῶνε ὅλοι μαζί στὸ ἴδιο τραπέζι καὶ νὰ μένουν ἀδιάκοπα στὸ παλάτι (τοὺς δυὸ μῆνες ποὺ ἦταν ἡ θητεία τους) ἀγρυπνώντας καὶ φροντίζοντας γιὰ τὴ δημοκρατία.

Γιὰ κάμποσα χρόνια ὁ νέος αὐτὸς θεσμὸς ἐξασφάλισε τὴν ἐσωτερικὴ εἰρήνη τῆς Φλωρεντίας, ἔδωσε τὴν εὐκαιρία στὴ δημοκρατία νὰ ἐπεκτείνει, μὲ εὐτυχεῖς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις, τὰ ἐδάφη καὶ τὸ κῦρος της, προκάλεσε τὴν αὐξηση τοῦ πλοῦτου καὶ τοῦ πληθυσμοῦ. Τὶς μέρες ἀκριβῶς ἐκεῖνες χρειάσθηκαν νὰ εὐρυνθοῦν καὶ τὰ τείχη τῆς Φλωρεντίας καὶ πῆραν τὴν ἔκταση ποὺ ἔχουν καὶ σήμερα. Ὡστόσο, ὁ θεσμὸς τῆς δημοκρατικῆς Σινιορίας ἦταν ἐπόμενο νὰ προκαλέσει, ὕστερ' ἀπὸ τὶς πρῶτες ἐξωτερικὲς ἐπιτυχίες ποὺ ἀνάγκασαν ὅλους νὰ εἰρηνεύσουν, τὴν ἀντίδραση τῶν «μεγάλων», τῶν εὐγενῶν. Ἐβλεπαν οἱ εὐγενεῖς ὅτι πλησιάζει τὸ τέλος τους, δηλαδὴ ὅτι ἡ Σινιορία θὰ ὀδηγοῦσε — ὅπως καὶ πραγματικὰ ὀδήγησε — στὴν καταστροφή τους, στὴν ὀριστικὴ ἐκτόπισή τους ἀπὸ

τὸ κεντρικὸ κυβερνητικὸ συμβούλιον, καθὼς καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλο δημόσιον λειτούργημα. Ἐνῶ οἱ ἀντιθέσεις μεταξὺ Γουέλφων καὶ Γιβελίνων παραμερίσθησαν, πρόβαλε λοιπὸν ἔντονη ἡ ἀντίθεση μεταξὺ τῶν μεγάλων καὶ τῶν ποπολάνων. Οἱ ποπολάνοι ἤθελαν νᾶναι σεβαστοὶ οἱ νόμοι (σὰ νὰ εἶχαν διαβάσει τὸν Ἀριστοτέλη πού λέει : «ὅπου γὰρ μὴ νόμοι ἄρχουσιν, οὐκ ἔστι πολιτεία»), ἐνῶ οἱ μεγάλοι ἤθελαν νὰ βρίσκονται ἐπάνω ἀπὸ τοὺς νόμους. Δὲν περνοῦσε μέρα χωρὶς νὰ προσβάλλουν οἱ μεγάλοι κάποιον ἀπλὸ πολίτη. Οἱ νόμοι ἦταν ἀδύνατο νὰ ἐφαρμοσθοῦν, γιὰτὶ ὁ εὐγενὴς πού τοὺς παραβίαζε ὄχυρωνόταν στὸ σπίτι του ἢ ἔβγαινε ἔξω προστατευμένος ἀπὸ ἔνοπλους συγγενεῖς ἢ φίλους του κι' ἀντιστεκόταν ἔτσι στὴ θέληση τῆς Σινιορίας καὶ τοῦ καπετάνου τοῦ λαοῦ πού ἦταν ὁ δικαστής. Τότε ἀποφασίσθηκε ὅτι ἡ Σινιορία, κάθε δυὸ μῆνες πού γινόταν ἡ νέα τῆς συγκρότηση, θὰ ὀνόμαζε, διαλέγοντάς του ἀπὸ τοὺς ποπολάνους, ἕναν «gonfalionere di giustizia», μ' ἄλλα λόγια ἕναν «σημαιοφόρο τῆς δικαιοσύνης», (ὅπως μεταφράσθηκε ἀργότερα ὁ τίτλος αὐτὸς στὰ χρυσόβουλλα τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Ἰωάννου) πού ἐπικεφαλῆς ἑνὸς σώματος χιλίων ὀπλισμένων ἀνδρῶν θὰ ἐξασφάλιζε τὸ σεβασμὸ τῶν νόμων, τιμωρώντας τοὺς παραβάτες. Στὴν πρώτη ἀφορμὴ πού δόθηκε — κ' ἦταν ἡ πρώτη ἀφορμὴ ὁ φόνος ἑνὸς ποπολάνου ἀπὸ ἕναν εὐγενῆ — ὁ Γκονφαλιονέρε τιμώρησε τὴν οἰκογένειαν Γκαλέττι (σ' αὐτὴν ἀνῆκε ὁ δολοφόνος), γκρεμίζοντας ὅλα τὰ σπίτια τῆς. Ἡ δημοκρατία ἄρχισε ν' ἀγριεύει. Κι' ἀγρίεψε ὄχι ὡς ἐπανάσταση (ὡς ὀχλοκρατία), ἀλλὰ ὡς νόμος (ὡς Θέμις).

Στὴν ἀρχή, οἱ μεγάλοι φοβήθηκαν. Γρήγορα, ὁμως, ἄρχισαν ν' ἀγριεύουν κι' αὐτοὶ καὶ νὰ ἐκφοβίζουν τοὺς πολίτες πού θάπρεπε νὰ παρουσιασθοῦν ὡς μάρτυρες στὸ δικαστήριον γιὰ τὴν ἀντικειμενικὴ (ὅπως τὴν ἐπιβάλλει ἡ δημοκρατία) διαπίστωση μιᾶς παρανομίας. Οἱ ποπολάνοι, τότε, τάχασαν πάλι. Στὸ ἔτος 1293, ὁ εὐγενὴς Τζιάνο ντέλλα Μπέλλα τάχθηκε μὲ τὸ μέρος τῶν ποπολάνων, κ' ἔτσι μὲ τὴν ἐνθάρρυνσή του θεσπίσθηκε ὁ νομικὸς ἀποκλεισμὸς τῶν εὐγενῶν ἀπὸ τὴ Σινιορία, ἡ ἐπέκταση τῆς ποινῆς γιὰ ὅποιοδήποτε ἀδίκημα σ' ὅλους τοὺς ἐξ αἵματος συγγενεῖς τοῦ ἐνόχου καὶ ἡ λαϊκὴ βοή (la pubblica fama) ὡς λόγος ἀρκετὸς γιὰ νὰ κινηθεῖ ἡ δικαιοσύνη. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανός, στὶς ρητὲς ὁδηγίαις του πρὸς τὸν Μινούκιο Φουνδανό, εἶχε πεῖ ὅτι ἡ λαϊκὴ βοή δὲν πρέπει νὰ χρησιμεύει οὔτε ὡς ἐνδειξη γιὰ τὴ δίωξη τῶν Χριστιανῶν («οὐ δοκεῖ οὖν μοι τὸ πρᾶγμα ἀζήτητον καταλιπεῖν, ἵνα μήτε οἱ ἄνθρωποι ταραττωνται καὶ τοῖς συκοφάνταις χορηγία κακοουργίας παρασχεθῆ. Ἄν οὖν σαφῶς εἰς ταύτην τὴν ἀξίωσιν οἱ ἔπαρ-

χιῶται δύνωνται διίσχυρίζεσθαι κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ὡς καὶ πρὸ βήματος ἀποκρίνεσθαι, ἐπὶ τοῦτο μόνον τραπῶσιν, ἀλλ' οὐκ ἀξιώσασιν οὐδὲ μόναις βοαῖς»). Ὡστόσο, ὁ Ἀδριανὸς πῆγε νὰ προστατεύσει, ἀποκλείοντας τὴ λαϊκὴ βοή, τοὺς φτωχοὺς κι' ἀβοήθητους Χριστιανούς (πού, ὅπως κι' ὁ προκάτοχός του Τραϊανός, τοὺς λυπόταν καὶ τοὺς σεβόταν ὡς παρὰ στρατημένους ἀνθρώπους) ἀπὸ τὸ πανίσχυρο πλῆθος τῶν συκοφαντῶν. Στὴ Φλωρεντία, ἀντίθετα, χρειάσθηκε νὰ ὀρισθεῖ, γιὰ τὴν προσαγωγή ἑνὸς εὐγενοῦς στὸ δικαστήριον, ὅτι ἀρκεῖ ἡ λαϊκὴ βοή, γιὰ ν' ἀντιμετωπισθεῖ ἀκριβῶς ἡ ἀσυδοσία κ' ἐγκληματικὴ ροπή τῶν ἰσχυρῶν. Αὐξήθηκε, μάλιστα, καὶ ἡ δύναμη τοῦ ἔνοπλου σώματος πού εἶχε ἀρχηγό του τὸν Γκονφαλιόνερε, καὶ οἱ χίλιοι ἄνδρες ἔγιναν τέσσερες χιλιάδες.

Ὡστόσο, οἱ ἀναστατώσεις πού ἐπακολούθησαν ἦταν μεγάλες. Ὁ Τζιάνο ντέλλα Μπέλλα ἀναγκάσθηκε ν' αὐτοεξορισθεῖ, στάσεις σημειώθηκαν πολλὰ στὴ Φλωρεντία, ἡ ρήξη μεταξὺ ποπολάνων καὶ εὐγενῶν πῆρε τὴ μορφή τοῦ ἀνοιχτοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Οἱ εὐγενεῖς ὀχυρώθηκαν σὲ τρεῖς συνοικίες καὶ οἱ ποπολάνοι πῆραν τὶς σημαῖες καὶ τὰ ὄπλα τους καὶ συγκεντρώθηκαν μπροστὰ στὸ μέγαρον τῆς Σινιορίας πού, πρὶν ἀνεγερθεῖ τὸ εἰδικὸ μεγάλο Παλάτσο, βρισκόταν ἄλλοῦ. Ἡ ἐκβαση τῆς μάχης θάταν, χωρὶς ἄλλο, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ· ὡστόσο, οἱ φρονιμώτεροι εἶπαν — κι' ὁ λόγος τους ἔπιασε — νὰ μὴν ἐπιχειρηθεῖ ἡ ἔφοδος καὶ νὰ γίνῃ ἕνας δοκιμαστικὸς πάλι συμβιβασμός. Ὁ λαός, τότε, ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴ Σινιορία ὅσους εἶχαν εὐνοϊκὰς διαθέσεις ἀπέναντι τῶν εὐγενῶν, ἀφῆκε τοὺς τελευταίους νὰ μείνουν στὴ Φλωρεντία καὶ νὰ ζοῦν ὀχυρωμένοι στὰ σπίτια τους (ὁ ἀποκλεισμός τους ἀπὸ τὴ Σινιορία σὲ λίγο ἀτόνησε) καὶ ἀποφάσισε τὴν ἀνέγερση (ἔτσι φθάνουμε στὸ ἔτος 1298) τοῦ μεγάλου ὀχυροῦ τῆς Σινιορίας. Τὶς μέρες ἐκεῖνες, οἱ ἄνδρες τοῦ λαοῦ πού μπορούσαν νὰ φέρουν ὄπλα ἦταν, στὴν πόλη τῆς Φλωρεντίας, τριάντα χιλιάδες, καὶ ἑβδομήντα χιλιάδες στὴν ὑπαιθρο.

Στὴν περίοδο πού τὴν εἶχε χαρακτηρίσει ἡ ἔνοπλη ἀνακωχή μεταξὺ ποπολάνων καὶ εὐγενῶν, σημειώθηκε ἕνα μοιραῖο (ἱστορικὰ, ὁμως, ἀσήμαντο) γεγονός πού ἔφερε σὲ σύγκρουση τὶς δυὸ ἰσχυρὰ, πολὺ πλούσιες, καὶ εὐγενεῖς οἰκογένειες τῶν Τσέρκι καὶ τῶν Ντονάτι πού δὲν εἶχαν, ἄλλωστε, ποτὲ καλὰς σχέσεις μεταξὺ τους. Ἡ σύγκρουση πῆρε διαστάσεις. Ὅσοι ὑποστήριζαν τοὺς Ντονάτι ὀνομάσθηκαν «Μαῦροι», καὶ ὅσοι πῆγαν μὲ τὸ μέρος τῶν Τσέρκι ὀνομάσθηκαν «Λευκοί». Τὰ αἱματηρὰ ἐπεισόδια μεταξὺ Λευκῶν καὶ Μαύρων ἀναστάτωσαν τὴ ζωὴ τῆς Φλωρεντίας σὲ τέτοιο σημεῖο πού ἡ Σινιορία σκέφθηκε, ὕστερ' ἀπὸ τὶς μάταιες

προσπάθειες άπεσταλμένων του Πάπα να κατευνάσουν τὰ πνεύματα, να παρέμβει άποφασιστικά. Στο σημείο αυτό τῆς ιστορίας προβάλλει για πρώτη φορά ως υπεύθυνος πολιτικός νοῦς ὁ ποιητής Δάντης, ὁ Ντάντε Ἀλιγκιέρι ὅπως τὸν ἔλεγαν, ποὺ θᾶταν τότε τριανταπέντε ὡς τριανταἕξι ἔτων. Ὁ Δάντης, μέλος τῆς μέρες ἐκεῖνες τῆς Σινιορίας, πρότεινε — κ' ἡ πρότασή του ἔγινε δεκτὴ — νὰ καλέσουν τὸ λαὸ στὰ ὅπλα, νὰ ἐξαναγκάσουν τῆς μεγάλες οἰκογένειες ποὺ ἀναστάτωναν μὲ τῆς διαφορὲς τοὺς τῆ Φλωρεντία νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα τὰ δικά τοὺς, νὰ ἐξορίσουν τὸν Κόρσο Ντονάτι καὶ πολλοὺς ἄλλους Μαύρους, καθὼς καὶ μερικοὺς Λευκοὺς. Οἱ τελευταῖοι, σύμφωνα μὲ τῆς συμβουλὴ τοῦ Δάντη, ἐξορίσθηκαν μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι ἡ Σινιορία ἦταν ἀμερόληπτη, καὶ ἀνακλήθηκαν γρήγορα στὴν πόλη. Μέσ' στοὺς κόλπους τῶν Μαύρων εἶχε ἀναζωπυρωθεῖ τὸ κίνημα τῶν Γουέλφων. Ἔτσι ὁ Δάντης ποὺ εἶχε ψυχὴ καὶ πνεῦμα Γιβελίνου στράφηκε προπάντων ἐναντίον τοὺς.

Οἱ Μαῦροι, βέβαια, δὲν ἔμειναν ἡσυχιοὶ στὸν τόπο τῆς ἐξορίας τοὺς. Πῆγαν στὸν Πάπα Βονιφάτιο τὸν ὄγδοο (τὸν Βενέδικτο Γκαετάνι) καὶ ζήτησαν τῆς συνδρομὴ του. Ἔτσι, κατάφεραν νὰ ξαναγυρίσουν σὲ λίγο στὴ Φλωρεντία. Νέες ἀναστατώσεις ἐπακολούθησαν, μὲ τὴν ἐπέμβαση Γαλλικῶν προπάντων δυνάμεων ποὺ ἔστειλε ἐκεῖ ὁ Πάπας, κ' ἔτσι ἦρθε ἡ ὥρα νὰ ἐξορισθοῦν μὲ τῆς σειρά τοὺς οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Λευκῶν. Πλάϊ στὰ ὀνόματα τῶν ἀρχηγῶν τῶν Λευκῶν (δηλαδὴ τῶν Γιβελίνων) μπῆκε καὶ τ' ὄνομα τοῦ Δάντη. Ἡ πρώτη δικαστικὴ ἀπόφαση βγήκε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1302. Ἐπειδὴ, ὅμως, ὁ Δάντης καὶ οἱ ἄλλοι εἶχαν δραπέτευσαι, καὶ δὲν παρουσιάσθηκαν οὔτε ἀφοῦ βγήκε ἡ πρώτη ἀπόφαση ποὺ τοὺς καταδίκασε σ' ἐξορία, σὲ ἀπώλεια τῶν πολιτικῶν τοὺς δικαιωμάτων καὶ σὲ μεγάλες χρηματικὲς ποινές, τὸ δικαστήριό τοὺς δίκασε ξανὰ — ἐρήμην, φυσικὰ — στῆς 10 Μαρτίου τοῦ 1302, κ' αὐτὴ πιά τῆς φορά τοὺς καταδίκασε στὸν διὰ πυρᾶς θάνατον. Ὅταν πληροφορήθηκε ὁ Δάντης τὴν καταδίκη του, ἦταν ἤδη δύο χρόνια ποὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ γράφει τῆς «Θεῖα Κωμωδία».

Τὰ πνεύματα στὴ Φλωρεντία δὲν ἠρέμησαν, φυσικὰ, διόλου. Οἱ εὐγενεῖς Γουέλφοι ποὺ εἶχαν ἐπικρατήσῃ μὲ τῆς βοήθεια τοῦ Πάπα καὶ τῶν Γάλλων δὲ μπορούσαν ν' ἀνεχθοῦν — προπάντων ὁ πανίσχυρος Κόρσο Ντονάτι — ὅτι εἶχαν ἀποκλεισθεῖ (σύμφωνα μὲ τοὺς θεσμοὺς ποὺ τυπικὰ ἔμειναν ἄθικτοι) ἀπὸ τὴν ἐξουσία καὶ ὅτι τῆς Φλωρεντία τὴν κυβερνοῦσαν οἱ παρακατιανοί. Οἱ σκευωρίες τοῦ Κόρσο Ντονάτι τάραζαν ἀδιάκοπα τὴν πόλη· ὁ φημισμένος γιὰ τὸ ἦθος του λεγάτος τοῦ Πάπα καρδινάλιος Νικόλαος

ντά Πράτο, πού ἀπὸ οἰκογενειακὴ καταγωγὴ ἦταν Γιβελίνος, προσπάθησε μάταια νὰ προκαλέσει τὴν εἰρήνευση καὶ τὴν ἐπιστροφή τῶν ἐξορίστων καὶ ἀναγκάστηκε στὸ τέλος νὰ φύγει. Μιὰ μεγάλη πυρκαϊὰ πού θεωρήθηκε ἀπὸ πολλοὺς ὡς δόλιος ἐμπρησμός ἔκαμε τὰ δεινὰ τῆς Φλωρεντίας μεγαλύτερα, νέες στάσεις ξέσπασαν. Ὁ Πάπας, ἀκολουθώντας τὴ συμβουλή τοῦ λεγάτου του πού εἶχε γυρίσει ἀπογοητευμένος κι' ἀπρακτος, προσκάλεσε τὸν Κόρσο Ντονάτι καὶ μερικοὺς ἄλλους στὴ Ρώμη γιὰ νὰ τοὺς νουθετήσῃ, καὶ οἱ ἐξόριστοι Γιβελίνοι βρῆκαν τὴν εὐκαιρία κατάλληλη, ἀφοῦ συνεννοήθηκαν μὲ πολλοὺς ποπολάνους, νὰ μποῦν κρυφὰ στὴ Φλωρεντία καὶ νὰ ἐπιχειρήσουν μὲ τὰ ὄπλα τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας. Τὴ στιγμὴ ἐκείνη, ὅπως μοῦ ἔλεγε μὲ μεγάλη ὑπερηφάνεια ὁ καλὸς πολίτης τῆς Φλωρεντίας πού μὲ κατατόπισε στὴν πολιτικὴ τῆς ἱστορίας, ἔγινε ξαφνικὰ καὶ ἀπροσδόκητα κάτι τὸ ἀξιομνημόνευτο. Οἱ ἴδιοι πολίτες πού εἶχαν ταχθεῖ μὲ τὸ μέρος τους, ὅσο οἱ ἐξόριστοι ζητοῦσαν ἄοπλοι καὶ ἀβοήθητοι τὴ συμπαράστασή τους, ὀπλίσθηκαν ἐναντίον τους ὅταν εἶδαν τοὺς ἐξορίστους νὰ μπαίνουν ἐνοπλοι στὴν πόλη μὲ τὴν πρόθεση ν' ἀρπάξουν μὲ τὴ βία τὴν ἐξουσία στὰ χέρια τους. Ἔτσι, οἱ ἐξόριστοι ἀναγκάστηκαν νὰ ξαναφύγουν.

Ὡστόσο, ἡ ἀντιλαϊκὴ στάση τῶν μεγάλων (τῶν εὐγενῶν Γουέλφων) ἐκδηλωνόταν διαρκῶς μὲ τρόπο προκλητικώτερο. Ὁ Κόρσο Ντονάτι, ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴ Ρώμη, προσπάθησε, ἀλλάζοντας τακτικὴ ἀπέναντι τοῦ λαοῦ, νὰ ἐκμεταλλευθεῖ τὶς ἀδυναμίες του, νὰ τὶς κολακεύσει ὡς δημαγωγὸς καὶ νὰ ξεχωρίσει ἀπὸ τοὺς ἄλλους μεγάλους πού εἶχαν προκαλέσει τὴν ἀντίσταση τοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ δὲν τὸ κατάφερε. Κατηγορήθηκε ὅτι σκοπεύει νὰ γίνῃ τύραννος. Ἡ κατηγορία ἔπιασε. Ὁ Κόρσο ὀχυρώθηκε στὸ σπίτι του, ἀγνοώντας τὴ δικαιοσύνη πού στὴν περίπτωσή αὐτὴ ἦταν «ἀδίκη» καὶ ἀδιαφορώντας γιὰ τὴ συντριπτικὴ δύναμη τῶν ἀντιπάλων του πού εἶχαν παρασύρει καὶ τὸ λαὸ ἐναντίον του. Ἱστορικὴ ἔχει μείνει ἡ ἥρωικὴ του ἔξοδος πού κατάφερε νὰ ἐπιχειρήσει μὲ τοὺς φίλους του, ὅταν εἶδε ὅτι ἡ ἀντίσταση δὲ μποροῦσε νὰ συνεχισθεῖ. Τέτοια ἦταν ἡ ὁρμὴ τοῦ ἴδιου καὶ τῶν φίλων του πού, χτυπώντας μὲ τὰ ξίφη δεξιά καὶ ἀριστερά, μπροστὰ καὶ πίσω τους, ἀνοιξαν δρόμο καὶ βγῆκαν ἀπὸ τὴ Φλωρεντία. Τοὺς ἔπιασαν, ὁμως, πιὸ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη. Μὴ θέλοντας, σὲ καμμιά περίπτωση, ὁ ὑπερήφανος Κόρσο Ντονάτι ν' ἀντικρύσει ἠττημένος τοὺς ἐχθρούς του, γκρεμίστηκε ἀπὸ τ' ἄλογο, ἀλλὰ δὲ σκοτώθηκε· τότε ἕνας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες πού τὸν συνόδευαν τὸν ἐπνιξε! Αὐτὸ ἔγινε στὸ ἔτος 1308.

Στό ίδιο αυτό έτος έγινε Ρωμαίος αυτοκράτωρ τοῦ Γερμανικοῦ Ἔθνους ὁ Ἑρρίκος ὁ ἔβδομος. Ἐνῶ ὁ προκάτοχός του — ἐκεῖνος ποῦ τήν κάθοδό του εἶχε εὐχηθεῖ ὁ Δάντης στή «Θεία Κωμωδία» — δέν εἶχε συγκινηθεῖ ἀπό τήν προσδοκία τῶν Γιβελίνων, ὁ Ἑρρίκος ἤθελε νά μιμηθεῖ τόν δεύτερο Φρειδερίκο στήν πορεία του πρὸς τὸ Νότο, καί στό έτος 1310 ἔφθασε στήν Ἰταλία. Ὁ Δάντης καί ὄλοι οἱ Γιβελίνοι ἀναθάρρησαν, καί οἱ κακοί καί ἐκδικητικοί (σ' αὐτούς δέν ἀνήκε ὁ Δάντης) τόν ἔκαμαν νά παρασυρθεῖ — ἐνῶ ἡ πρόθεσή του ἦταν νά συμφιλιώσει ὄλους (γι' αὐτό κι' ὁ Γουέλφος χρονογράφος Τζοβάννι Βιλλάνι τόν ὀνόμασε «μεγαλόκαρδο») — σέ ἄγονες πολεμικές ἐπιχειρήσεις στή Λομβαρδία. Ἀφοῦ ἐπιτέλους ἔφθασε, τήν ἀνοιξη τοῦ 1312, στήν Πίζα ποῦ τοῦ ἀνοίξε τις πύλες, τράβηξε πρὸς τή Ρώμη γιά νά βάλει τοὺς λεγάτους τοῦ Πάπα (ὁ Κλήμης ὁ πέμπτος βρισκόταν μακριά) νά τόν χρίσουν. Στή Ρώμη, ὄμως, οἱ Γουέλφοι μέ τοὺς Γιβελίνους βρίσκονταν στά χέρια κ' ἔτσι, μὴ μπορώντας νά φθάσει στὸν Ἅγιο Πέτρο, ἀνάγκασε τοὺς λεγάτους νά τόν στέψουν στό Λατερανό. Γυρίζοντας νά καταλάβει τή Φλωρεντία, βρῆκε τέτοια ἀντίσταση ποῦ, ἀφοῦ ἔχασε πενήντα μέρες ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη της, ἀπελπίσθηκε καί πῆγε ξανά στήν Πίζα ὅπου προετοίμασε ἕναν ἰσχυρὸ συνασπισμὸ γιά νά ἐπιβληθεῖ σ' ὀλόκληρη τήν Ἰταλία. Τόν πρόλαβε, ὄμως, ὁ θάνατος (τὸν Αὐγούστο τοῦ 1313) κ' ἔτσι, μαζί μέ τὰ ὄνειρα τὰ δικά του, διαλύθηκαν καί οἱ ἐλπίδες τοῦ Δάντη καί ὄλων τῶν Γιβελίνων.

Ἡ ἐμφάνιση τοῦ αυτοκράτορος Ἑρρίκου εἶχε ἀνακόψει γιά λίγο τήν πορεία τοῦ Ροβέρτου τοῦ Ἄνδεγαυικοῦ ποῦ βασιλεύε στή Νεάπολη. Ἐγγονὸς τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ τοῦ Μιχαήλ Παλαιολόγου καί γιὸς τοῦ δεύτερου Καρόλου τοῦ Ἄνδεγαυικοῦ ποῦ ἀνασυγκρότησε κάπως τή δύναμη ποῦ, ὕστερ' ἀπὸ τόσες δόξες, εἶχε χάσει ὁ πρῶτος, ἀποφάσισε, στηριγμένος στοὺς Γουέλφους, νά ἐπιβληθεῖ σ' ὀλόκληρη τήν Ἰταλία. Ἡ Φλωρεντία — πρᾶγμα ποῦ ἔκαμε χωρὶς ἄλλο τὸν Δάντη νά πονέσει καί ν' ἀπογοητευθεῖ — ζήτησε τήν προστασία του. Ὁ Ροβέρτος ἦταν, βέβαια, συνετὸς ἡγεμῶν, φίλος τοῦ Πετράρχη καί τοῦ Βοκκάκιου, καί ἰσχυρὸς πολιτικὸς νοῦς· ὅπου μπόρεσε, ἔφερε σέ συμβιβασμὸ τοὺς Γουέλφους μέ τοὺς Γιβελίνους. Στή Φλωρεντία, ὄμως, ὁ συμβιβασμὸς αὐτὸς ἦταν ἀνέφικτος. Οἱ ἐξόριστοι Γιβελίνοι, συνεννοημένοι μέ πολλές οἰκογένειες εὐγενῶν στή Φλωρεντία, δοκίμασαν μέ συνωμοτικές καί βίαιες ἐνέργειες, νά ξαναγυρίσουν καί νά πάρουν τήν ἐξουσία στά χέρια τους. Οἱ προσπάθειες αὐτές, προκαλώντας ἀναστάτωση χωρίς ἀποτέλεσμα, ἔκαμαν τοὺς πολίτες τῆς Φλωρεντίας στό έτος

1325, να ζητήσουν από τον γιό του Ροβέρτου, τον δούκα της Καλαβρίας Κάρολο, να εγκατασταθεί στη Φλωρεντία και να τους προστατεύσει. Κι' αυτό θα λυτούσε πολύ τον Δάντη· αλλά δεν πρόλαβε να το πληροφορηθεί γιατί είχε πεθάνει ήδη στο έτος 1321. Όταν έφθασε ο Κάρολος, οι Φλωρεντίνοι δεν άργησαν ν' απογοητευθούν. Η δημοκρατία ουσιαστικά καταργήθηκε, η Σινιορία δε μπορούσε να κάμει τίποτε χωρίς την έγκριση του Καρόλου, και ο άσυνετος αυτός προστάτης έγινε αφέντης που μοναδικός σκοπός του ήταν να κατακλέψει την πλούσια δημοκρατία. Κ' έφυγε ο Κάρολος μονάχα όταν η κάθοδος στην Ίταλία του αυτοκράτορος Λουδοβίκου του Βαυαρού τον έκαμε να φοβηθεί ότι θα μπλέκε άσχημα.

Στο έτος 1328 έφυγε ο αυτοκράτωρ Λουδοβίκος ο τέταρτος από την Ίταλία, και πέθανε και ο Καστρούτσιο Καστρακάνι, ένας νεαρός, γενναίος και άγριος Γιβελίνος που, έχοντας όρμητήριο τη Λούκκα και την Πίζα, διεκδικούσε την ήγεμονία σ' όλοκληρη την Τοσκάνη και είχε νικήσει τη Φλωρεντία σε μιá μάχη που στοίχισε τη ζωή πολλών τέκνων της κ' είχε ως αποτέλεσμα να λεηλατηθούν όλες οι περιουσίες των Φλωρεντίνων που ήταν έξω από τα τείχη. Από το 1328 ως το 1340 η Φλωρεντία πέρασε μιá περίοδο έσωτερικά ήρεμη και μόνο το πρόβλημα της Λούκκας την έκαμε να μπλέξει σ' έξωτερικές πολεμικές επιχειρήσεις. Ωστόσο, οι δημοκρατικοί θεσμοί δεν έλειτούργησαν και στην περίοδο αυτή της φαινομενικής έσωτερικής ήρεμίας κανονικά. Στις κρίσιμες ώρες — πριν από το 1328 — που η Φλωρεντία ζούσε αδιάκοπα κάτω από την άπειλή της έκδικητικής επιστροφής των έξοριστων Γιβελίνων, αποφασίσθηκε (ή απόφαση πάρθηκε στα πολιτικά παρασκήνια) να μη γίνεται ή ανανέωση των μελών της Σινιορίας σε τακτά διαστήματα χρόνου με το σύστημα της έκλογής, αλλά να μπουν τα όνόματα των πολιτών που ήταν κατάλληλοι για να πάρουν την εύθύνη επάνω τους σε μιá κληρωτίδα, και ν' αποφασίζει έτσι κάθε δυό μήνες ή τύχη ποιοί θα κυβερνούν τη Φλωρεντία. Το ίδιο σύστημα έκλογής (οι εκλογές αυτές ονομάσθηκαν Squittinii) θεσπίσθηκε και για την ανανέωση των μελών όλων των άλλων συμβουλίων. Στο βάθος, δεν ήταν μόνον η τύχη που έγινε έτσι ο κριτής των πάντων, αλλά την προκριματική απόφαση την έπαιρναν — κι' αυτό γινόταν κάθε τρία ή πέντε χρόνια — εκείνοι που έχοντας, την κρίσιμη ώρα, την έξουσία στα χέρια τους ανασυγκροτούσαν το περιεχόμενο των κληρωτίδων. Έτσι, η δημοκρατία νοθεύθηκε, και νοθεύθηκε με τη δικαιολογία ότι ο σάλος που προκαλούσε κάθε τόσο ο μέγας αριθμός των υποψηφίων αντιπάλων στις εκλογές των αρχόντων

ἀδυνάτιζε τὴ Φλωρεντία. Ἡ δικαιολογία, ἂν καὶ βάσιμη, ἦταν ἀθέμιτη.

Στὸ ἔτος 1340, τὰ νέα συστήματα ποὺ νόθευαν τὴ δημοκρατία προκάλεσαν συνωμοσίες καὶ ἀναστατώσεις. Τὸ πρόβλημα, ὅμως, ποὺ προκάλεσε τὴ μεγαλύτερη περιπέτεια στὴ δημοκρατικὴ ζωὴ τῆς Φλωρεντίας ἦταν τὸ πρόβλημα τῆς Λούκκας, καὶ εἶχε ἐπομένως σχέση μετὰ τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ.

29

Στὴν ἱστορία σημειώνονται συχνὰ πολὺ παράδοξα πράγματα, τέτοια ποὺ δύσκολα θὰ μπορούσε νὰ τὰ σκεφθεῖ ὁ νοῦς ἢ νὰ τὰ ἐφεύρει ἡ φαντασία τῶν ποιητῶν. Ἡ Φλωρεντία ἔστειλε στὴν Ἀθήνα ἕνα γιό τῆς γιὰ νὰ ἡγεμονεύσει στὴν Ἀκρόπολη, τὸν Νέριο Ἀτσαγιόλι, ποὺ ὁ γιὸς τοῦ Ἀντώνιος — ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἀντίκρουσα ὁ ἴδιος στὰ Προπύλαια — ἦταν ὁ πιὸ εὐτυχῆς δούξ τῶν Ἀθηναίων. Μερικὲς δεκαετίες πρὶν, ὁ νόμιμος δούξ τῶν Ἀθηναίων Βάλθερος (ἢ Γατιέρης) Βριέννιος (ὁ Γκωτιέ ντὲ Μπριέν, ὅπως ἔμαθα νὰ τὸν λέω ἀργότερα), ἀφοῦ δὲ μπόρεσε ν' ἀνακτήσει τὴν Ἀκρόπολη ποὺ τὴν εἶχαν ἀποσπᾶσει ἀπὸ τὸν ὁμώνυμο πατέρα του οἱ Καταλανοί, πῆγε νὰ ἡγεμονεύσει στὴ Φλωρεντία. Κι' ἀνάμεσα στὶς οἰκογένειες τῶν ποπολάνων ποὺ τὸν προσκάλεσαν στὴ Φλωρεντία ἦταν καὶ ἡ οἰκογένεια Ἀτσαγιόλι, ἡ ἴδια ποὺ τὶς ἴδιες ἐκεῖνες μέρες εἶχε στείλει στὴν Πελοπόννησο ἕνα φιλόδοξο καὶ δυναμικὸ γόνου τῆς, τὸν Νικόλαο.

Ξαναγυρίζοντας ὁ νεαρὸς Βάλθερος, στὸ ἔτος 1332, στὴν Ἰταλία, χωρὶς νὰ εἴη ἀνακτήσει οὔτε τὴν Ἀθήνα οὔτε τὴ Θήβα, δὲν ἔμεινε ἡσυχος. Προσπάθησε, βασισμένος στὴ βοήθεια τοῦ Πάπα, νὰ ὀργανώσει μιὰ νέα ἐκστρατεία γιὰ νὰ διεκδικήσει τὴν κληρονομιά του. Κάμποσα χρόνια προετοιμαζόταν γιὰ τὴ δεύτερη αὐτὴ ἐκστρατεία του, ποὺ, ὥστόσο, δὲν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Ὁ δούξ τῶν Ἀθηναίων, ἀντὶ νὰ ἡγεμονεύσει στὴν Ἀθήνα, ἦταν ταγμένος νὰ γίνῃ, γιὰ ἕνα χρόνο, ἡ κεφαλὴ τῆς Φλωρεντίας ποὺ ὀνομάσθηκε ἀργότερα «ἡ Ἀθήνα τῆς Ἰταλίας».

Στὸ ἔτος 1342, οἱ Φλωρεντίνοι εἶχαν ὑποστῆ πολλὰ μειώσεις. Ἡ Πίζα τοὺς ντρόπιασε, πολιορκώντας καὶ παίρνοντας ἀπὸ τὰ χέρια τοὺς τὴ Λούκκα. Οἱ εἴκοσι πολῖτες ποὺ εἶχαν πάρει τὴν ἐντολὴ νὰ διαχειρισθοῦν τὸν ἀγῶνα, καὶ τὸν διαχειρίσθηκαν ἄσχημα, φοβήθηκαν τὴν ὀργὴ τοῦ λαοῦ. Κι' ἀπευθύνθηκαν στὴ Νεάπολη, στὸν βασιλέα Ροβέρτο τὸν Ἀνδεγαυικὸ, ζητώντας τὴ βοήθεια καὶ τὴ συμβουλὴ του. Ὁ Ροβέρτος βρῆκε πρόχειρο τὸν Βάλθερο Βριέννιο καί, μετὰ τὸν τίτλο τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηναίων, τὸν στέλνει στὴ Φλωρεντία γιὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ στρατοῦ τῆς δημοκρατίας. Ὅχι μόνον οἱ «μεγάλοι», ἀλλὰ καὶ μερικὲς